

УДК 330.3

Титаренко Л.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INTERNATIONAL ECONOMIC POLICY OF UKRAINE: MODERN CHALLENGES AND PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність і призначення міжнародної економічної політики. Охарактеризовано систему методів та інструментів регулювання міжнародної торгівлі. Доведено актуальність створення інституційних, організаційних та правових засад регулювання міжнародної економічної політики країн. Здійснено аналіз сучасних складників міжнародної економічної політики України – міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності. Запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення міжнародної економічної політики України.

Ключові слова: міжнародна економічна політика, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торгівля, інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.

АННОТАЦИЯ

В статье определены сущность и назначение международной экономической политики. Охарактеризована система методов и инструментов регулирования международной торговли. Доказана актуальность создания институциональных, организационных и правовых основ регулирования международной экономической политики стран. Осуществлен анализ современных составляющих международной экономической политики Украины – международной торговли и инвестиционной деятельности. Предложены меры, направленные на совершенствование международной экономической политики Украины.

Ключевые слова: международная экономическая политика, внешнеэкономическая деятельность, международная торговля, инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.

ANNOTATION

The article defines the essence and purpose of international economic policy. The system of methods and instruments for regulating international trade is described. The urgency of creation of institutional, organizational and legal principles of regulation of international economic policy of countries is proved. The analysis of modern components of the international economic policy of Ukraine – international trade and investment activity is carried out. Measures aimed at improving the international economic policy of Ukraine are proposed.

Keywords: international economic policy, foreign economic activity, international trade, investments, investment attractiveness, investment climate.

Постановка проблеми. Сучасна міжнародна економіка являє собою складну мережу взаємозв'язаних ринків капіталу, товарів та робочої сили різних країн. При цьому кожна держава покликана відігравати активну роль у регулюванні економічних і політичних процесів як у рамках своїх географічних кордонів, так і поза їх межами за допомогою міжнародної економічної політики. Виходячи із вищезазначеного, актуальність наукових пошуків у цьому напрямі є очевидною та своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням дослідження економічної політики присвячено праці вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, економічні та політичні функції держави висвітлено у роботах К. Макконнелла і С. Брю [1], Дж. Бреннан і Дж. Бьюкенена [2]; особливості міжнародної економічної політики України проаналізовано Є.Є. Веденєєвим [3]; стан сучасної інвестиційної привабливості України охарактеризовано А. Деревянко [4]; зміст і призначення економічної політики держави розкриваються О.М. Чечелем [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Динамічний розвиток світового господарства, а також трансформаційні зміни в економіці України потребують подальшого дослідження питань активізації зовнішньоекономічної торгівлі та інвестиційної діяльності, досягнення яких можливе за умови вибору ефективної міжнародної економічної політики на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану міжнародної економічної політики України та обґрунтуванні перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням Є.Є. Веденєєва, міжнародна економічна політика являє собою сукупність засад, економічних методів та інструментів, за допомогою яких уряди держав здійснюють регулювання міжнародної торгівлі та інвестицій, тим самим впливаючи на внутрішнє і зовнішнє функціонування національних економік [3, с. 65]. До основних інструментів міжнародної економічної політики належить сукупність економічних, адміністративних, тарифних і нетарифних методів зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом економічного методу регулювання є митно-тарифне регулювання, адміністративного методу – квотування та ліцензування. Дослідимо більш детально вищезазначені інструменти міжнародної вітчизняної економічної політики та її основні елементи: міжнародну торгівлю та інвестиційну діяльність.

Провідне місце в системі реалізації заходів державного регулювання зовнішньоекономічної

діяльності посідають такі інструменти протекціонізму і регулювання торговельних відносин, як тарифні і нетарифні методи регулювання (рис. 1).

Тарифні методи регулювання базуються на застосуванні систематизованого переліку ставок мита, яким обкладаються товари під час перетину митного кордону країни, – митного тарифу. Нетарифні методи охоплюють усі інші способи обмеження імпорту або стимулювання експорту. Нормативно-правові документи, що становлять основу митно-тарифного регулювання в Україні: Митний кодекс [6], Податковий кодекс [7], Закон «Про митний тариф» від 19.09.2013 № 584-VII [8] та ін. Нині митно-тарифне регулювання перебуває у стадії активного реформування та кардинальних змін, створюючи при цьому потенційні можливості для розвитку міжнародних відносин України.

Вагомою частиною міжнародної економічної політики України є її торговельно-економічне співробітництво з різними країнами. Міжнародна торгівля складається із двох зустрічних потоків товарів – експорту та імпорту і характеризується такими компонентами, як зовнішньоторговельний обіг, товарна та гео-

графічна структура [3, с. 66]. Так, у січні-листопаді 2017 р. експорт товарів з України становив 39,49 млрд. дол., імпорт в Україну – 44,7 млрд. дол. [9]. Порівняно із січнем-листопадом 2016 р. експорт збільшився на 20,6% (на 6,75 млрд. дол.), імпорт – на 27,5% (на 9,63 млрд. дол.). Таким чином, негативне сальдо торгівлі товарами становило 5,21 млрд. дол., що в 2,2 рази більше показника перших 10 місяців 2016 р. (2,33 млрд. дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,88 (за 10 місяців 2016 р. – 0,93). Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами із 221 країни світу. При цьому український експорт до Росії за 10 місяців 2017 р. зріс на 11,6% і становив 3,58 млрд. дол., тоді як імпорт російських товарів збільшився на 38,2% – до 6,33 млрд. дол. Поряд із цим поставки українських товарів до ЄС зросли на 30,4% – до 15,91 млрд. дол., імпорт європейських товарів в Україну – 18,83 млрд. дол. [9].

Згідно з даними статистики, найбільше від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі України товарами за 10 місяців зафіксовано з Німеччиною (-3,36 млрд. дол.), Китаєм (-3,1 млрд. дол.), Росією (-2,75 млрд. дол.), Білоруссю (-1,92 млрд. дол.), США

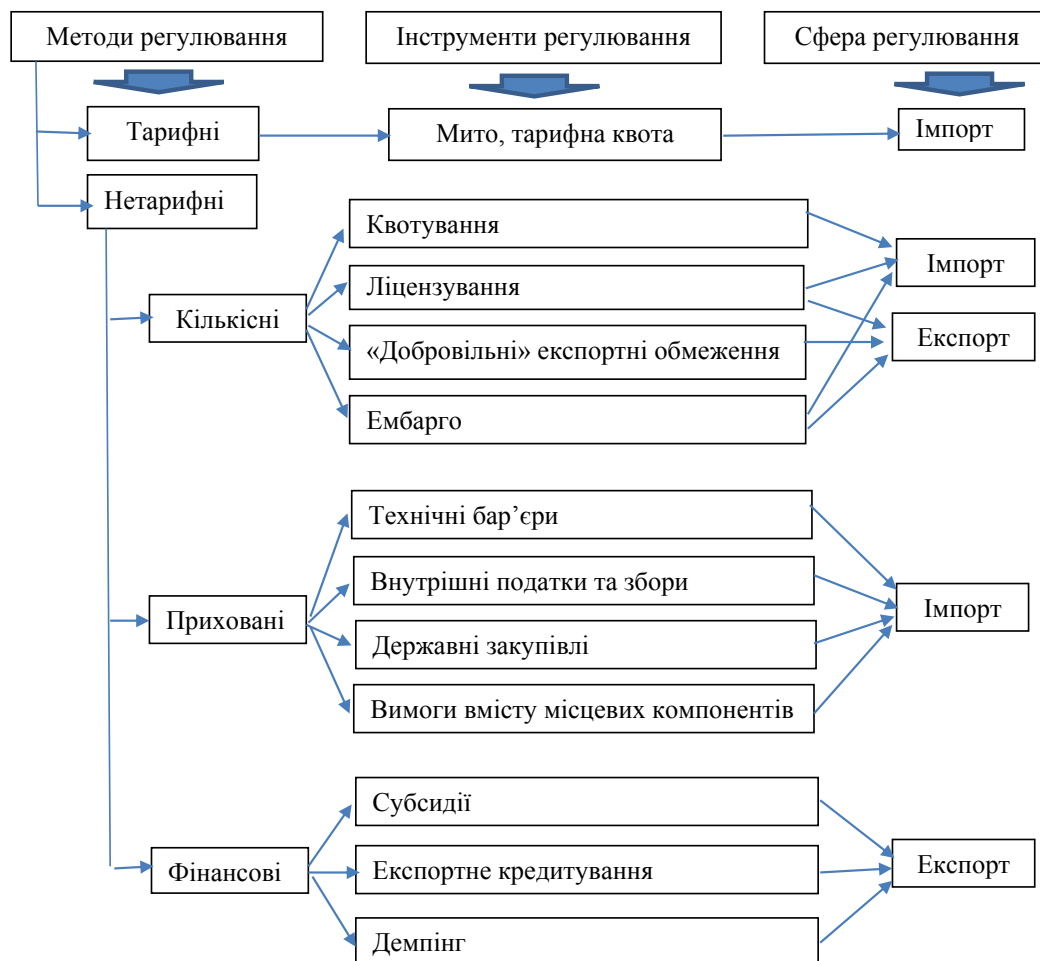

Рис. 1. Система методів та інструментів регулювання міжнародної торгівлі\

(складено автором)

(-1,55 млрд. дол.) і Швейцарією (-1,4 млрд. дол.). У цілому сальдо торгівлі товарами негативне як із країнами ЄС (-2,92 млрд. дол.), так і з країнами СНД (-3,94 млрд. дол.). Найбільше позитивне сальдо зафіксовано в торгівлі товарами з Єгиптом (+1,61 млрд. дол.), Індією (+1,52 млрд. дол.), Туреччиною (+1,11 млрд. дол.), Нідерландами (+958 млрд. дол.) та Італією (+765 млрд. дол.) [10].

Основними торговельними партнерами України сьогодні є країни ЄС. У цьому контексті слід згадати про Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка є новим форматом відносин, спрямованим на створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ) «Україна – ЄС» і поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Євросоюзу. Створення ЗВТ «Україна – ЄС» передбачає співпрацю за різними напрямками, що переважно містяться у площині питань зовнішньоторгівельної сфери (зокрема, торгівлі товарами та послугами, митно-тарифного регулювання, інвестиційної та конкурентної політики, а також урегулювання суперечок).

У 2017 р. активізувалася зовнішня торгівля товарами України з країнами ЄС. Так, загальна вартість вітчизняного товарного експорту становила 43,3 млрд. дол. США, що на 19% більше порівняно з показниками 2016 р. Імпорт товарів в Україну зріс упродовж року на 26,4% та становив 49,6 млрд. дол. США. За результатами сальдо зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС виявилось негативним і становило -6,3 млрд. дол. США (для порівняння: у 2016 р. цей показник становив -2,9 млрд. дол. США) [11].

Отже, активізація торговельних відносин України є можливою за умови реалізації таких заходів, як: оптимізація торговельного і платіжного балансів країни; впровадження структурних реформ, спрямованих на застосування науково-технічних інновацій та інформаційних технологій; приведення у відповідність до європейських норм і процедур системи стандартиза-

ції та сертифікації вітчизняних товарів; розроблення та імплементація регіональних програм нарощування експортного потенціалу конкурентоспроможних товарів і послуг.

Вагомим складником міжнародної економічної політики також є інвестиції, оскільки завдяки залученню коштів до виробництва створюються можливості для збільшення його обсягів, модернізації засобів, а також підвищення рівня ринкової конкуренції, платіжного балансу, розвитку інвестиційної інфраструктури. Інвестори на власний розсуд визначають доцільність розміщення коштів у тих чи інших країнах світу, даючи оцінку інвестиційному клімату. Одним з основних інструментів такої оцінки є Індекс інвестиційної привабливості. За даними Європейської бізнес-асоціації, Індекс інвестиційної привабливості України в 2017 р. становив 3,03 бали за п'ятибальною шкалою (2,88 бали у 2016 р.) [12]. Серед факторів, що сприяли поліпшенню Індексу, респонденти назвали: підвищення уваги уряду до розвитку інновацій, ІТ та креативної економіки; часткову розбудову виробничих потужностей⁴ відкриття додаткових дослідницьких центрів та терміналів; розширення/укрупнення мереж; відкритість державних даних; поступову дерегуляцію; впровадження електронної системи відшкодування ПДВ; спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво; мораторій на перевірки; послаблення валютного контролю; запровадження інституту приватних виконавців; прийняття закону про squeeze-out тощо. Крім того, Україна здобула безвізовий режим, який став певним маркером розвитку нашої країни за європейським зразком [4].

Пріоритетні проблеми, які потребують вирішення, дослідники розподілили на чотири основні групи:

– корупція (відсутня боротьба з корупцією, її рівень зріс, відсутній прогрес у створенні антикорупційного суду);

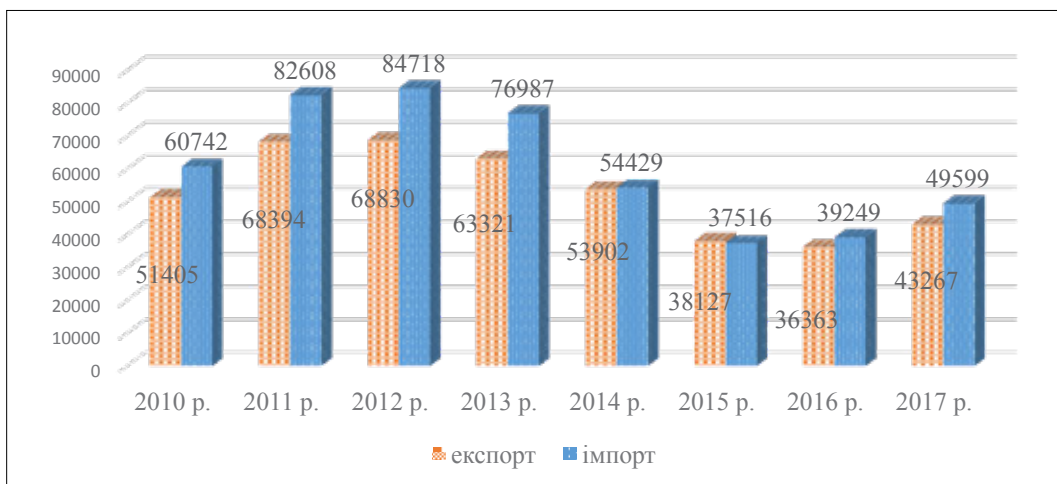

Рис. 2. Динаміка обсягів вітчизняного експорту та імпорту товарів до країн ЄС, млн. дол. США [9]

– економічні чинники (нестабільність валюти, девальвація, інфляція, обтяжливі податкові процедури тощо);

– повільний хід реформ (відсутність судової реформи, реформи ринку праці, земельної реформи, повільна модернізація інфраструктури тощо);

– політичні чинники (політична нестабільність, політична та законодавча невизначеність, протистояння між силовими відомствами тощо) [4].

Вирішення цих питань сприятиме позитивному тренду розвитку Індексу інвестиційної привабливості, що, своєю чергою, посилить позиції України на світовій арені та дасть змогу залучати інвестиції.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в 2017 р. становив 2,3 млрд. дол. Завершення більшості програм рекапіталізації банків призвело до скорочення обсягу операцій банків із переоформлення боргу в статутний капітал до 0,6 млрд. дол. США за підсумками 2017 р. проти 2,1 млрд. дол. США в 2016 р. Без обліку таких операцій, чисті надходження прямих іноземних інвестицій за минулий рік зросли на 26%, до 1,8 млрд. дол. США [13]. У 2017 р. продовжувалося зростання грошових переказів на тлі посилення міграційних процесів та зміцнення валют країн Східної Європи. Збільшення надання ІТ-послуг зумовило зростання переказів зі США. Зростання грошових переказів компенсували більші, ніж у 2016 р., виплати по дивідендах. Ці виплати, своєю чергою, зросли за рахунок дозволу на репатріацію дивідендів, нарахованих за 2016 р. Чистий приплив капіталу за фінансовим рахунком зріс до 6,4 млрд. дол. США (порівняно з 4,7 млрд. дол. США в 2016 р.). Державний сектор відігравав значну роль у надходженні капіталу: уряд активно залучав валютні ресурси як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Успішне завершення третього перегляду програми ЕФГ із МВФ дало змогу уряду отримати черговий транш кредиту макрофінансової допомоги від ЄС на суму 0,3 млрд. дол. США. Також у вересні 2017 р. Україна повернулася на ринки зовнішніх запозичень: чисті залучення за суверенними еврооблігаціями становили 1,3 млрд. дол. США [13].

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 1 жовтня 2017 р. становив 39,719 млрд. дол. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у січні-вересні надходили із

76 країн світу, при цьому найбільшим інвестором став Кіпр з обсягом вкладень 464,6 млн. дол., далі йдуть Нідерланди – 210,4 млн. дол., замикає трійку Велика Британія – 203,6 млн. дол. Найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 464,4 млн. дол., установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність, – 248,8 млн. дол. [9].

Таким чином, завдяки профіциту зведеного платіжного балансу та одержання у квітні чергового траншу від МВФ міжнародні резерви збільшилися на 21%, до 18,8 млрд. доларів, що забезпечує 3,6 місяця імпорту станом на кінець 2017 р.

Зазначимо, що за всіх здійснених реформ 2014–2018 рр. (енергетична, регіональна, пенсійна, медична, фінансово-банківська тощо) попит на інвестиції у вітчизняну економіку знаходиться на наднизькому рівні, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україні знижуються або перебувають у стані стагнації (табл. 1).

Основними заходами, спрямованими на поліпшення інвестиційного клімату, є такі: реалізація ефективної політики щодо зниження інфляції та інфляційних очікувань, врегулювання проблеми державного боргу, забезпечення захисту прав власників та інвесторів. Тобто необхідно створити такі сприятливі умови, за яких підвищиться міжнародний імідж країни, а інвестор буде зацікавлений працювати на території України в довгостроковому періоді.

Модифікація міжнародної економічної політики країни також повинна передбачати поліпшення інвестиційного клімату в Україні шляхом створення ефективної системи надання державних кредитів для інвестиційних проектів у пріоритетні сфери національної економіки [3].

Для поліпшення інвестиційного клімату пропонується: знизити адміністративні бар'єри інвестиційної діяльності; сформувати дієздатну фінансову систему; знизити процентні ставки до рівня, що має відповідати ефективності інвестицій у реальний сектор економіки; на основі забезпечення збалансованого бюджету та подальшого зниження інфляції провести податкову реформу, що має передбачати розширення інвестиційних можливостей суб'єктів ринку на основі впорядкування, спрощення і структурної перебудови наявної податкової системи.

Висновки. Зовнішньоторговельні відносини та інвестиційна діяльність країни є невід'ємними складниками її міжнародної еко-

Таблиця 1

Інвестиції в економіці України [9]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Щорічні ПІІ, млрд. дол. США	4,5	2,45	3	3,4	2,3
Відсоток ПІІ до ВВП України, %	2,2	0,2	3,4	3,5	2,4
Капітальні інвестиції у вітчизняну економіку, млрд. грн.	0,244	0,204	0,251	0,326	0,37

номічної політики. У поєднанні з дипломатичними відносинами вони дають змогу зміцнити позиції країни на світовій арені. У ході дослідження проаналізовано основні тенденції розвитку торговельних та інвестиційних відносин України, у тому числі з країнами Європейського Союзу. Це дало змогу визначити пропозиції щодо активізації міжнародної торгівлі України та поліпшення інвестиційного клімату.

Подальших наукових досліджень потребують питання щодо стратегічних засад формування та реалізації державної зовнішньоекономічної політики України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бреннан Дж., Бьюкенен Дж. Причина правил. Конституційна політична економія. URL: http://economicus.ru/an_pri/4-1zao-branan.pdf.
2. Веденєєв Є.Є. Міжнародна економічна політика України на сучасному етапі. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2014. Вип. 2/1. С. 64–68. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21D=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Vonu_econ_2014_19_2%281%29__16.
3. Деревянко А. Як змінилася інвестиційна привабливість України. URL: <https://mind.ua/openmind/20179974-yak-zminilasya-investicijna-privablivist-ukrayini>.
4. Закон України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.
5. Європейська бізнес-асоціація. URL: <https://eba.com.ua/lobbying/>.
6. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. URL: <http://instituciones.com/download/books/805-economics.html>.
7. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
8. Міжнародна торгівля товарами в Україні та Євросоюзі. Підсумки 2017 року / Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/mizhnarodna-torgivlya-tovaramy-v-ukrayini-ta-yevrosoyuzi-pidsumky-2017-roku>.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, зі змінами. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Профіцит платіжного балансу України істотно зріс у 2017 р. / Прес-служба Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=63075631&cat_id=55838%5C.
11. Сальдо зовнішньої торгівлі України «пішло в мінус» на 5 мільярдів доларів / Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/15/633026/>.
12. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf.
13. Чечель О.М. Зміст і функції економічної політики держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=28>.